

Een ordonnantie van de abdis van Munsterbilzen op de bestrijding van veeziekte, 1770

Rombout Nijssen

Einde oktober 1770 woedde in een deel van het vorstendom Luik een besmettelijke ziekte van het rundvee. Ook in Munsterbilzen, waar al *eenige onderdaenen* van de abdis met de ziekte onder hun vee te maken gekregen hadden, was men gealarmeerd. De ziekte werd beschouwd als een straf van God, van wie de abdis¹ echter wist dat zijn *rechtveerdig straf-fende handt niet onversoenelijk* is. Twee maatregelen stonden de abdis ter beschikking om de schade die de ziekte in Munsterbilzen zou veroorzaken, te beperken: het gebed en het uitvaardigen van een reglement dat de verspreiding van de ziekte moest voorkomen. Nadat de abdis haar gebeden al *weerdighlijk tot Godt geoffert* had, was het nu tijd om preventieve maatregelen te nemen om de verspreiding van de ziekte tegen te gaan.

De griffier van de schepensbank van Munsterbilzen registreerde in het register waarin hij de zittingen van de schepensbank inschreef de reglementen die de bode van de schepensbank, Jan Voorwijk, in dit verband op gezag van de abdis op 3 en 9 november had moeten bekendmaken. Waar de maatregelen die op zaterdag 3 november werden opgelegd nog vrij rudimentair waren, werd er een week later, op donderdag 8 november, een hele ordonnantie van de abdis aan de bestrijding van de veeziekte gewijd.

Op maandag 5 november 1770 bood de gerechtsbode zich bij de schepensbank aan, waar hij verklaarde dat hij op zaterdag 3 november in naam van de abdis aan *ieder ingesetene deser vrijheerlijkhijt Munsterbilsen, welcke koijebeesten waeren hebbende*, bekendgemaakt had dat zij hun beesten op stal moesten houden en ze niet meer mochten weiden, dat dode runderen niet meer gevild mochten worden en 's nachts en minstens tien voet of ruim drie meter diep begraven moesten worden, en dat ieder die zou vaststellen dat zijn dieren door de ziekte waren besmet, dat aan zijn burens moest melden, zodat die de schout konden verwittigen. Opdat iedereen zou weten hoe ernstig de situatie wel was, werd er een boete van 50 goudgulden ingesteld voor iedere overtreding van dit bevel.

Blijkbaar had deze maatregel op korte termijn onvoldoende effect. Daarom werd er een meer uitgewerkte ordonnantie opgesteld, die op 8 november door de abdis werd goedgekeurd. De volgende dag werd zij aan de griffie ter registratie en voor afkondiging voorgelegd en werd daarmee officieel van kracht.

In de eerste plaats herinnerde de abdis aan het verbod om runderen nog in de buitenlucht te brengen, dat op 3 november was afgekondigd, en aan de verplichting om de buren te verwittigen wanneer de ziekte in iemands stal had toegeslagen. Opdat de eigenaars van zieke dieren ook zelf niet te veel buiten zouden komen, moesten niet zij maar hun buren vervolgens de schout daarvan op de hoogte brengen (art. 3). Ook de verplichting om dode dieren *op het spoedighste*, met hun vel, minstens tien voet diep te begraven, bleef gehandhaafd. Alsof die diepte nog niet genoeg zekerheid bood, moest de aarde boven die dierengraven zo vast *beslaen* worden, *dat geene honden ofte andere gediertens de selve ten deele noch ten geheele kunnen uijt trecken* (art. 6).

Nieuw was dat het mest uit een stal waarin zieke dieren gestaan hadden, niet eerder dan drie maanden nadat de ziekte verdwenen was, uit de stal gevoerd mocht worden. Dat moest bovendien geschieden *met helder klaer weer en met oosterwindt* (art. 2). Wie besmette dieren op stal had staan, mocht geen *andere menschen ende huijsen* meer *frequentieren*, of alleszins niet zolang hij geen andere kleren had aangetrokken dan die waarin hij zijn zieke dieren verzorgde (art. 4). De klederen waarin men zijn dieren verzorgde mochten niet in de buitenlucht gehangen worden, maar moesten *binnens huijsch* gelucht worden (art. 5).

Wie zieke dieren had gehad, mocht minstens een jaar lang geen runderen meer houden in de stallen waarin de ziekte geheerst had (art. 7). Stro, hooi of ander dierenvoeder dat bewaard werd op de zolder boven een besmette stal, mocht niet meer aan gezonde runderen gegeven worden. Het mocht wel nog dienen om andere dieren dan *hoorenbeesten* te eten te geven, zonder dat het in de open lucht gebracht mocht worden (art. 8).

Om te voorkomen dat ingevoerde of voorbijtrekkende dieren de runderziekte in de heerlijkheid zouden brengen, verbood de abdis *wel serieuselijck alle passagie en repassagie der selve vremde beesten* door Munsterbilzen, *van waer de selve oock moghten komen*. Vreemde runderen mochten zeker niet in Munsterbilzen overnachten, maar zij moesten samen met hun begeleiders desnoods met geweld verdreven worden (art. 10). Enkel beehouwers mochten nog beesten van elders halen om ze te slachten, mits zij vooraf en voor ieder ingevoerd dier aan de schout *eene bequaeme certificatie* konden voorleggen, ondertekend en bezegeld door de pastoor van de plaats waaruit het dier afkomstig was, waarin die verklaarde dat er daar, noch *ten minsten een ure van die plaetse*, geen runderziekte heerste (art. 9).

De boete voor het overtreden van één van de bepalingen van deze ordonnantie bleef gehandhaafd op 50 goudgulden. Dat goud was voor een derdedeel voor degene die de overtreding onder de aandacht van het gerecht zou brengen, en voor twee derdedelen voor de drossaard en de schout van Munsterbilzen. Wie die hoge boete niet kon betalen mocht er niet op hopen vrijuit te zullen gaan. Iedere *contraventeur ofte overtreder deeses*, die *tot betaelinge der voorsscreven amende niet bequaem en waer*, mocht zich immers aan een niet nader bepaalde *lijfstraffe* verwachten. De abdis sloot haar ordonnantie af met een wenk

voor haar gerechtsofficieren, de schout en de drossaard van Munsterbilzen, die zij bevel gaf *sonder distinctie van personen* toe te zien op de naleving ervan.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepensbank van Munsterbilzen*, nr. 32, fol. 10v-12v

Ter greffe aengebroght den 5den november 1770.

Jan Voorwijk gerichtsdienaer brengt ter greffie aen hoe dat hij in den naem van den heer aen ieder ingesetene deser vrijheerlijkhijt Munsterbilzen, welcke koijebeesten waeren hebbende saterdag lestleden sijnde den 3 deses, aengesijt oft gecondight heeft datter niemant derselve hunne beesten souden hebben laeten uijt den stal te gaen om te wijden, wie oock in cas eene oft d'andere soude comen te sterven, dat sij die selve in der naght met het vel soude hebben in d'aerde te steken, sulx thien voeten, bovendien in cas er eenige die siekten hadden, dat sij het selve sullen hebben aen te seggen aen hun geburen, en dat die geburen sulx verders moeten waerschouwen aen den heer scholtus alhier, op eene amende van 50 goutguldens.

Extraord. 9 november 1770 ter greffe overgegeven

Wij Antonia bij de gratie Godts abdisse des seer eedel ende doorl. capittel van Munsterbilzen, des H.R.R. prinsesse, geboorne gravinne van Eltz Kempenich, vrouwe territoriale van Munsterbilzen, Wellen, Haccourt, Hallembaije, Kleijne Spauwen, Bergh etc. etc. Alsoo den almaghtigen Godt ons en onse onderdaenen door sijne rechtveerdighijt schijnt te dreijgen met de straffe der contagieuse sieckte van de hoorenbeesten, welcke straffe oock reets aen eenige onser onderdaenen reelijck overcomen is met de hunne van den eenen kant door geseijde siekte te verliesen, ende van den anderen kant d'andere met de selve sieckte nogh besmet te vinden. Sijnde eghter de rechtveerdig straffende handt Godts niet onversoenelijck, en gemerckt van den anderen kant dat wij van onse plight en obligatie oordeelen de prevenierende middelen aen onse onderdaenen te gebieden, dus de gebeden tot Godt (soo wij verhoopen) weerdighlijck geoffert hebbende, ende tot de selve onse onderdaenen door onse liefde tot hun verders ende onophoudelyck aenwackerende, bevelen ende gebieden hun op het ernste ende op d'amende ende straffe hier onder te statueren, eerstelijck onse ordonnantie van den 3 deeses hier vernieuwende, dat niemant van onse onderdaenen hunne hoorenbeesten sullen moogen uijt de stallen in de loght brengen, 't sij om te weijden, te drincken ofte andersints.

2. Dat de personen alwaer de sieckte is ofte reets geweest is, geen mest sullen mogen transporteren ofte laeten transporteren, ter wat plaetse het sij, ten minsten een veerdel jaers naerdatsal ogehouden hebben, ende alsoo naer dien tijdt nogh anders niet als met helder klaer weer en met oosterwindt.

3. Dat de personen alwaer de sieckte reelijck is, de selve sieckte aen hunne naebuieren niet sullen mogen bedeckt houden, maer ter contrarie aen de selve datelijck verklaeren,

soo als oock allen onverhoopten voortsganck der selve, welcke naebuereen alsoo op het selve moment sulx sullen gehouden sijn aen onse officieren kenbaer te maeken.

4. Dat die persoonen welckers beesten met die siekte besmet sijn, sijn sullen afhouden van andere menschen ende huijsen te frequenteren, ten minsten voor soo veel de selve sijn van geene andere kleederen sullen voorsien hebben als die met dew. hunne siecke beesten tracteren.

5. Dat die kleederen met dew. sijn onder de beesten gaen, soo sijn die quitteren oft veranderen, in de loght niet mogen hangen, maer binnens huijsch.

6. Dat bij aldien eenige beesten komen te creperen ofte sterven, de persoonen dew. de selve toebehooren, sullen gehouden sijn soodaenige gecrepeerde beesten op het spoedighste met het vell ten minsten thien voeten diep in de aerde te steecken, ende de selve aerde soodaenigh vast te beslaen, dat geene honden ofte andere gediertens de selve ten deele noch ten geheele kunnen uijt trecken.

7. Dat de persoonen alwaer de sterfte geweest is, geene andere hoorenbeesten ten minsten een jaer langh naer de sterfte sullen mogen houden ofte stellen in de stallen ende plaetsen alwaer de siekte ende sterfte geweest is.

8. Dat die voorgenoemde persoonen oock het hoije, naerhoije, stroo en diergelijcke fouragie boven de stallen der gecrepeerde beesten oft waer die siekte geweest is, geleegen, aen geene gesunde hoorenbeesten sullen mogen geven, hun vrije sijnde dusdanige fouragie aen andere soorten van beesten te geven, sonder nochtans dat alsulcke fouragie bij transport derselve in de loght sal mogen gebroght oft wegh gevoert worden.

9. Dat geene beenhackers vremde beesten oft van eenige naeburige plaetsen sullen mogen inbrengen ofte slaghten, ten sijn dat sijn vooraf aen onse officieren sullen blyck gedaen hebben van eene bequaeme certificatie onderteekent en besegelt ten minsten door den pastoor der plaetse alwaer de selve gekoght sijn, inhoudende dat ten minsten een ure van die plaetse geene sieckte ofte sterfte der hoorenbeesten en is.

10. En vermits de sieckte seer dickwils door het passeren en repasseren van vremde beesten in de plaetsen alwaer de selve koomen veroorsaecht wordt, ende daerin willende voorsien ende voorkomen, verbieden wel serieuselijck alle passagie en repassagie der selve vremde beesten, van waer de selve oock moghten komen, door onse jurisdictiens, vrijelaevende en gebiedende selfs aen onse onderdaenen de conducteurs der selve met dusdaenige hoorenbeesten met gewelt van onse jurisdictiens af te keeren, ende aen onse officieren de selve onse onderdaenen de handt te rijcken, wordende alsoo aen alle onse onderdaenen stiptelijck verbooden diergelijcke vremde beesten te laetten vernaghten en op te houden. Alles en een ieder der voorgaende artikelen op peene en amende van vijftig goudgulden tot laste van alle en eeniedere contraventeurs te betaelen, voor een derden deel aen de overbrenghers ende de twee andere derdedeelen aen ons en onse officieren, en bij soo verre den eenen oft den anderen contraventeur ofte overtreders deeses tot betaelinghe der voors. amende niet bequaem en waer, op peene van lijfstraffe tegens de selve.

Bevelende aen onse officieren exactelijck en sonder distinctie van persoonen op d'executie der premissen te vigileren, want sulx onsen ernstighsten wille is.

Gegeven in onse residentie tot Munsterbilsen onder onsen gewoonelijcken segel en signa-

Een ordonnantie van de abdis van Munsterbilzen op de bestrijding van veeziekte, 1770

*ture den achtenden novembris duijsent seven hondert seventigh.
Signatum erat Antonette.*

- 1 Antoinette von Eltz Kempenich was abdis van Munsterbilzen van 1756 tot 1771, en als zodanig vrouwe van de heerlijkheden Haccourt en Hallembaye, Kleine-Spouwen, Munsterbilzen en Wellen.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampsiaan 4
3500 Hasselt